

MONIKA GROMEK

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ASYSTENTA
WE WSPÓLNOCIE „ARKA” JEANA VANIERA
W ANALOGII DO ODPOWIEDZIALNOŚCI
WYCHOWAWCZEJ RODZICÓW

WSTĘP

Przegląd współczesnych badań nad problemem wychowania pokazuje, że odpowiedzialność jest jednym z kluczowych obszarów debat pedagogicznych (Olbrycht, 1995; Nowak, 2005; Chałas, 2006; Rynio, 2007; Galkowski, 2016). Problematyka związana z odpowiedzialnością, w tym odpowiedzialnością rodziców za dziecko, pedagogów za wychowanków, także z wychowaniem do odpowiedzialności, jest obecna na gruncie różnych dyscyplin naukowych (Albińska, 2004). W literaturze ukazuje się związek odpowiedzialności z moralną działalnością człowieka, a więc dotyczy ona czynności, które wykonywane są świadomie i dobrowolnie. W tym kontekście odpowiedzialność „oznacza «branie na siebie» konsekwencji działań powierzonych nam osób, zastępowanie ich jako sprawców określonych czynów i związanych z nimi następstw” (Chłodna-Błach, 2016). Odpowiedzialność rozumie się także jako spełnienie pewnego rodzaju obowiązku i powinności wobec uświadomienia sobie istnienia dobra, które pociąga za sobą obowiązek ukierunkowania się na nie (Skrzydlewski, 2018).

Odpowiedzialność za wychowanie dziecka dotyczy różnych podmiotów. Powszecznie wskazuje się na rodziców jako najważniejszych i pierwszych wychowawców, podkreślając, że jest to zarówno ich prawo, jak i obowiązek (Nowak, 1998). Rodzice są równocześnie pierwszym podmiotem odpowiedzialności za

Mgr Monika GROMEK – doktorantka w Instytucie Pedagogiki KUL, studentka Psychologii KUL; adres do korespondencji: Instytut Pedagogiki, Katedra Pedagogiki Rodziny, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: gromek.monika1@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3604-549X>.

wychowanie swojego dziecka. Wychowawcza odpowiedzialność rodziców określana jest jako naturalna (przyrodzona) (Jonas, 1996). Oznacza to, że pojawia się ona „siłą faktu”, „w momencie zaistnienia pewnych zdarzeń, niezależnie od wyboru i intencji jej podmiotu, nie daje ona też alternatywy w postaci jej nieprzyjęcia. Wygasa również samoczynnie wraz ze zmianą okoliczności, które ją stworzyły, a nie mocą własnej decyzji podmiotu” (Gałkowski, 2003, s. 195). Odpowiedzialność ta ma charakter całościowy – odnosi się do wszystkich wymiarów funkcjonowania dziecka.

Obok rodziców istnieją jeszcze inne podmioty wychowujące, które również ponoszą odpowiedzialność za drugiego człowieka, zwłaszcza młodego czy z niepełnosprawnością. Miejszem takim jest na pewno przedszkole i szkoła, ale też rozmaite inne wspólnoty. Wśród nich można wskazać na wspólnotę „Arka” Jeana Vaniera. W jej strukturach istnieje rola asystenta, któremu przypisuje się odpowiedzialność za funkcjonowanie całej wspólnoty, rozwój jej członków i ich bezpieczeństwo. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie roli asystenta we wspólnocie „Arka” i ukazanie, w jaki sposób koresponduje ona z rolą matki lub ojca we wspólnocie, jaką jest rodzina. Całość analiz wiąże się z odpowiedzialnością wychowawczą.

Dodajmy jeszcze, że refleksja dotycząca odpowiedzialności w procesie wychowania jest ważna, ponieważ współcześnie istnieją nurty pedagogiczne, które negują istnienie trwałego związku pomiędzy wychowaniem a odpowiedzialnością, co jednocześnie podważa sens samego wychowania (Łuczyński, 2016). Dotyczy to przede wszystkim pedagogiki liberalistycznej opartej na postmodernistycznym irracjonalizmie (Gogacz, 1993; Gałkowski, 2003; Krasnodębski, 2008; Kiereś, 2015).

1. ROLA ASYSTENTA WE WSPÓLNOCIE „ARKA” JEANA VANIERA

Pierwsza „Arka”, której celem było wspólne życie osób zdrowych z osobami z niepełnosprawnością intelektualną, powstała w roku 1964 we Francji. Zainspirowany przez dominikanina o. Thomas’a Philippe, Jean Vanier – doktor filozofii, zamieszkał wraz z Philipem Seux i Raphaelem Simi – dwoma mężczyznami posiadającymi niepełnosprawność intelektualną. Obecnie funkcjonuje około 147 takich wspólnot w 35 państwach na całym świecie, w tym 4 w Polsce. Jean Vanier, analizując sposób działania „Arki”, wypełnia treścią kategorię odpowiedzialności w kontekście pełnienia funkcji asystenta, czyli osoby zarządzającej

wspólnotą. Osobę tę określa mianem „odpowiedzialny”. Jego refleksja jest cenna również dla pedagogów ze względu na wyraźną analogię pomiędzy procesem wychowania w ogóle, w tym szczególnie w rodzinie, a procesami zachodzącymi we wspólnotach „Arki”. Myśl ta może stanowić ubogacenie i inspirację, zarówno dla teoretycznych rozważań poświęconych odpowiedzialności, jak i dla praktyki wychowawczej.

W większości grup społecznych są osoby, które pełnią rolę przywódcy grupy. Przywódca jest określany mianem lidera, przewodniczącego, nauczyciela, opiekuna itp. Główne kategorie zadań przypisanych tej funkcji odnoszą się do organizowania życia codziennego grupy, dbania o przestrzeganie w niej pewnych norm, wpływania na zachodzące w niej interakcje, a także do utrzymywania jej struktur oraz przydzielania poszczególnym członkom grupy określonych zadań czy ról i egzekwowanie sposobu ich realizacji (Wojciszke, 2011). W wielu grupach lider jest wybierany spośród jej członków, niekiedy bywa przydzielany odgórnie przez osoby zarządzające grupą. We wspólnotach J. Vaniera również można wskazać na funkcję lidera grupy. Nie nazywa się go jednak liderem, lecz asystentem lub – jak pisze Vanier – „odpowiedzialnym”. Vanier zauważa: „Odpowiedzialny winien zorganizować wspólnotę, by każdy z jej członków miał w niej swoje miejsce. Animuje wspólnotę, by zachowała swoją żywotność, by wszyscy pamiętali o jej zasadniczych celach. Miłuje każdą osobę i czuje się odpowiedzialny za jej rozwój” (Vanier, 1991). Funkcja ta jest więc znacząca dla całej wspólnoty i wszystkich tworzących ją osób (Tomczak, 2015).

Do zadań „odpowiedzialnego” należy przede wszystkim współpraca z radą wspólnotową „Arki” liczącą około 17 osób poprzez regularne, cotygodniowe spotkania. Vanier postuluje posiadanie przez każdą wspólnotę konstytucji określającej struktury i sposób zarządzania we wspólnocie. Stanowi to podstawę dla doprecyzowania sposobu wyboru, długości kadencji i zakresu obowiązków „odpowiedzialnego”, a także warunków podejmowania istotnych decyzji oraz współpracy na linii „odpowiedzialny” – rada wspólnotowa.

2. WYMIARY ODPOWIEDZIALNOŚCI ASYSTENTA W „ARCE”. ODPOWIEDZIALNY JAKO AUTORYTET

Termin „odpowiedzialny”, stosowany przez J. Vaniera, wskazuje jednocześnie na istotę roli lidera wspólnoty, jaką jest „Arka”. Główną cechą jego działania jest właśnie przyjmowanie odpowiedzialności za powierzoną wspólnotę jako całość

i za każdego jej członka osobno. Vanier wskazuje na kilka wymiarów odpowiedzialności. Po pierwsze, wiąże się ona z przyjęciem roli autorytetu, osoby podejmującej decyzje wiążące dla innych osób, a jednocześnie będącej wzorem, a więc osobą, której zdanie się ceni. Potrzeba posiadania punktu odniesienia w życiu pojawia się już we wczesnym dzieciństwie. Może być nim zarówno pewna wartość, norma, jak i konkretna osoba. Człowiek, którego określa się mianem autorytetu, stanowi dla innych pewnego rodzaju wzór myślenia i postępowania. Inaczej, autorytet to „[...] wpływ osoby lub organizacji cieszącej się ogólnym uznaniem na określoną sferę życia społecznego” (Kupisiewicz, 2009). Pierwszym naturalnym autorytetem stają się rodzice, którzy realizując swoje role „modelują” wzór postępowania swojego dziecka. Według Vaniera, autorytet „odpowiedzialnego” we wspólnocie „Arka” polega poniekąd na łączeniu obu ról rodzicielskich: matki i ojca oraz dostosowaniu ich do obecnych potrzeb członków danej wspólnoty. W pewnych sytuacjach „odpowiedzialny” powinien zaspokajać potrzebę bezpieczeństwa, dać pocieszenie czy wesprzeć w trudnościach. Jednocześnie powinien on motywować do podejmowania walki z przeciwnościami losu i znoszenia trudów.

Pomysłodawca wspólnoty „Arka” uważa, że ta wieloaspektowość autorytetu domaga się znajomości możliwości konkretnej osoby, jej cech, aspiracji, przy jednoczesnej otwartości na przekraczanie własnych oczekiwań. Poznanie drugiego człowieka nie powinno zakończyć się zaklasyfikowaniem go do pewnego typu, zachęca natomiast do podejścia opartego na refleksji i aktywności poznawczej. Autorytet „odpowiedzialnego” wyraża się więc w otwartości na członków wspólnoty i zaangażowaniu w ich problemy. Będzie go charakteryzować pewnego rodzaju delikatność w rozmowie i ostrożność w wydawaniu sądów. Jednocześnie, w sytuacji tego wymagającej, pełniąc funkcję zarządczą, musi on niekiedy podejmować decyzje w sposób stanowczy. Vanier podkreśla, że osoba, będąca autorytetem, powinna dawać poczucie bezpieczeństwa i stabilizacji (Vanier, 1991).

Rysuje się tu wyraźne odniesienie do wspólnoty rodzinnej i roli w niej rodziców, właśnie jako autorytetu dla dziecka, co stanowi warunek ich wpływu wychowawczego, kształtowania właściwych relacji i postaw, ale jednocześnie niesie z sobą określone wymagania wobec nich (Skrzydlewski, 2018).

3. ODPOWIEDZIALNOŚĆ JAKO SŁUŻBA

Po wskazaniu na „odpowiedzialnego”, jako na osobę stanowiącą wzór osobowy dla innych członków wspólnoty, Vanier zauważa, że pełnienie roli „od-

powiedzialnego” można ująć również w kategoriach służby. „Odpowiedzialny” to ktoś, kto dzieli się swoimi cechami, umiejętnościami, zainteresowaniami, a nade wszystko swoim czasem. „Odpowiedzialny”, kierując się dobrem wspólnoty, działa umiejętnie na jej rzecz wskazując na jej cele i zadania oraz dążąc do ich realizacji. Dobro wspólnoty wyrażać się będzie w rozwoju osobistym każdego z jej członków, a zadaniem „odpowiedzialnego” jest wsparcie innych oraz pomoc w odkrywaniu samego siebie. Nierzadko dla „odpowiedzialnego” oznacza to w pewnym stopniu rezygnację ze swoich aspiracji i dążeń, a nawet snu czy czasu wolnego na rzecz innych osób. Nazywanie odpowiedzialności służbą wskazuje również na aspekt tego zagadnienia związany z cechami osobowymi „odpowiedzialnego”. W swojej postawie powinien przejawiać on pokorę (Gogacz, 1993). Asystent musi być otwarty na pomoc innym osobom, a także wykazywać gotowość pytania o radę. W pełnieniu roli kierowniczej istnieje zawsze zagrożenie zbytnej pewności siebie, nadmiernego poczucia własnych kompetencji i możliwości działania. Bywa, że w swoich działaniach osoba kierująca grupą inicjuje takie sytuacje, w których niektórzy jej członkowie są wykorzystywani, traktuje się ich jak narzędzie do osiągnięcia wyznaczonego celu. Stosowane wówczas techniki manipulacyjne uderzają w godność osoby (Chudy, 2003). „Odpowiedzialny musi pamiętać, że członkowie wspólnoty nie stanowią jego własności, że istnieją granice każdej władzy, a ich znajomość stanowi podstawę dla zachowania obiektywizmu w postrzeganiu swoich działań, a także utrzymania postawy służby wobec wspólnoty (Vanier, 1991).

W tym kontekście bardzo wyraźnie rysuje się analogia pomiędzy rolą asystenta w „Arce” a ujęciem rodzicielstwa w kategoriach służby. Rodzice, wychowując własne dzieci, doświadczają niejednokrotnie konieczności rezygnacji z wcześniejszych planów oraz wyjścia poza swój egoizm. Celem działań rodziców jest bowiem dobro dziecka, a praktyka życia pokazuje, iż są oni w stanie poświęcić wiele, by cel ten osiągnąć.

4. ZNACZENIE RELACJI INTERPERSONALNYCH

W funkcjonowaniu wspólnoty „Arka” zauważyć można duże znaczenie relacji interpersonalnych pomiędzy prowadzącym grupę a pozostałymi członkami wspólnoty. Warto wskazać na fakt, iż istotnym źródłem, z którego inspirację czerpał Vanier, jest myśl Arystotelesa dotycząca istoty prawdziwej przyjaźni międzyludzkiej, gdzie intencje osób w nią zaangażowanych ukierunkowane są na dobro

drugiego człowieka. Jak zauważa Vanier, również sposób kształtowania relacji powinien odznaczać się odpowiedzialnością. Wyraża się ona zaangażowaniem w życie innych i utrzymywaniem osobistego kontaktu. Funkcjonowanie w roli odpowiedzialnego może skutkować tworzeniem sztucznych barier w relacji. Pomimo różnic w zakresie praw i obowiązków, jako członek wspólnoty, odpowiedzialny powinien brać czynny udział w życiu pozostałych osób, poświęcając im swój czas i uwagę. Niejednokrotnie może mieć to formę wspólnej realizacji zadań na terenie wspólnoty, choćby i prac fizycznych.

Vanier wskazuje również na bezinteresowność relacji pomiędzy „odpowiedzialnym” a osobami z niepełnosprawnością. Jest to prawdziwie bezinteresowna przyjaźń, a więc nie przynosi ona wymiernych (materialnych) korzyści. Jej unikalność wyraża się w pełnej akceptacji płynącej z obu stron, zaangażowaniu emocjonalnym, wyrażaniu serdeczności. „Odpowiedzialny” nie jest w stanie zafalszować swoich reakcji na drugą osobę, ponieważ osoby z niepełnosprawnością intelektualną posiadają dużą wrażliwość na nieszczerłość (Domagała-Zyśk, 2009). Vanier porównuje „odpowiedzialnego” do ojca czy starszego brata, który jest konkretną, bliską osobą dla członków wspólnoty. Obecność „odpowiedzialnego” pozwala na bardziej bezpośrednie wsparcie członków, zachęcanie ich do podejmowania wysiłku, dodawanie odwagi, a także na kontrolowanie ich czy upominanie. Wspólnota funkcjonuje wtedy jak rodzina.

Podobne sytuacje mają miejsce w rodzinie, której wszyscy członkowie zaangażowani są we wzajemne relacje, choć największą odpowiedzialność za ich jakość ponoszą rodzice. Role rodzinne jej członków różnią się między sobą, jednakże pozostawanie we wzajemnych interakcjach, opartych na wzajemnej akceptacji, i w poczuciu odpowiedzialności za ich jakość to fundament wspólnoty rodzinnej.

5. DZIELENIE SIĘ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ

Kolejnym aspektem funkcjonowania asystenta jako odpowiedzialnego za wspólnotę jest umiejętność dzielenia się odpowiedzialnością i uczenie jej. Vanier zauważa, iż zaangażowanie w działalność na rzecz grupy może prowadzić do postawy nadmiernego przyjmowania odpowiedzialności za nią. Osoba taka ma poczucie, że każdy aspekt funkcjonowania wspólnoty powinien pozostawać pod jej nadzorem, a wykonanie różnych zadań najlepiej pozostawiać osobie lidera, co da większą pewność co do terminu i jakości ich realizacji. Dzielenie się

odpowiedzialnością przejawia się między innymi we współpracy między odpowiedzialnymi, dążeniem do realizacji wspólnych celów i wspieraniu się na drodze do nich. Świadomość własnej odpowiedzialności zarówno przed przełożonymi, jak i przed Bogiem, również jest formą dzielenia się odpowiedzialnością. Takie działanie daje szansę na podejmowanie decyzji opartych na dialogu, roztropnym podziale zadań, a także ewaluacji ich wykonania. Stanowi to przyczynek do rozwoju wspólnoty poprzez wzajemne uczenie się na własnych i cudzych doświadczeniach (Vanier, 1991).

Vanier wskazuje także, że istotną rolą odpowiedzialnego jest uczenie innych wykonywania konkretnych obowiązków. Znajomość członków wspólnoty pozwala asystentowi na umiejętne korzystanie z bogactwa osobowego innych członków wspólnoty, ponieważ każda z osób ma możliwość wnieść swoje indywidualne, wyjątkowe cechy, zdolności, czy też swoiste dla siebie zaangażowanie we wspólnotę i jej działania. Wyręczanie innych nie pozwala na realizację ich potencjału, odsłonięcie siebie i swoich możliwości czy umiejętności. Posiadanie konkretnego zakresu obowiązków daje poczucie przynależności do grupy, bycia potrzebnym, wzmacnia także szacunek do siebie i podnosi samoocenę, dając poczucie kompetencji. Uczenie odpowiedzialności następuje poprzez powierzanie innym zadań, obowiązków, przy jednoczesnym unikaniu nadopiekuńczości, nadmiaru kontroli. Odpowiedzialny powinien zapewnić dyskretną obecność i w razie potrzeby pomoc. Według Vaniera, pozwolenie innym osobom na pełnienie części obowiązków jest również oznaką pokory, umiejętności wycofania się i podążania za kimś, wbrew przyzwyczajeniom związanym z prowadzeniem grupy. Podopieczni mogą uczyć się odpowiedzialności od asystenta grupy również poprzez doświadczenie jego otwartości na konstruktywną krytykę, przyjmowanie informacji zwrotnych, bez względu na prywatne sympatie i antypatie (Vanier, 1991).

W kontekście powyższej refleksji wyraźnie dostrzec można analogię do uczenia odpowiedzialności przez matkę i ojca, którzy jako pierwsi wychowawcy kształtują postawę odpowiedzialności u swoich dzieci, m.in. właśnie poprzez dzielenie się odpowiedzialnością (Nowak, 1998; Skrzydlewski, 2018). Również w rodzinie takie właśnie realizowanie odpowiedzialności stanowi jeden z podstawowych wymiarów wychowywania, nierzadko połączone z modelowaniem zachowań dziecka dokonującym się poprzez obserwację rodziców i ich rozumienie odpowiedzialności (Skrzydlewski, 2018).

6. ODPOWIEDZIALNOŚĆ A KSZTAŁTOWANIE CNÓT

Jak zauważa się w literaturze, wspólnota osób jest również miejscem rozwoju duchowego jej członków. Funkcjonowanie w niej pozwala na rozwój cnót, zarówno teologalnych: wiary, nadziei i miłości, jak i kardynalnych: roztropność, sprawiedliwość, umiarkowanie i męstwo. Cnota (łac. *virtus*, gr. *areté*) kształtuje się w procesie wzrostu osobowego człowieka i jest pewnego rodzaju etyczną dyspozycją, która ma cechy trwałości i stabilności. Wyraża się w posługiwaniu się przez człowieka władzami moralnymi, którymi są: rozum i wola, a także zmysłami – w przyjmowaniu postaw i podejmowaniu konkretnych czynów zgodnych z dobrem etycznym (Witek, 1979). Jak zauważa Skrzydlewski, ma tu miejsce pewnego rodzaju sprzężenie zwrotne: cnota prowadzi do realizacji przez człowieka jego powinności i obowiązków, a jednocześnie to one kształtują w człowieku sprawność w wyborze dobra, co rozwija w człowieku odpowiedzialność (Skrzydlewski, 2018).

Funkcjonując we wspólnocie osób, człowiek zawsze spotka się z różnymi opiniami, dążeniami, aspiracjami członków, ich historią, osobowością, przyjętą hierarchią wartości. Zarówno rodzice, jak i asystent w „Arce” posiadają swój „bagaż” doświadczeń, swoje cechy osobowości, cele życiowe i wszystkie inne właściwości, które określają człowieka jako osobę. Jednocześnie wszystkich członków wspólnoty, czy to rodzinnej, czy to „Arki” obowiązują pewne odgórne zasady, określające normy jej funkcjonowania i zadania. Zderzenie wielu różnych „wewnętrznych” światów może skutkować konfliktami i trudnościami. Odpowiedzialny musi poszukiwać porozumienia, wykazać się cierpliwością, a także długomyślnością. Konieczna jest akceptacja naturalnego tempa rozwoju każdej osoby oraz zrozumienie, że efekty obecnych działań być może będą dostrzeżone po czasie. Tak rozumiana długomyślność związana jest ze świadomością, że wychowanie ma miejsce tu i teraz, ale jest także ukierunkowane ku przyszłości. Pokonanie zniechęcenia i nadzieja na dobre życie wychowanków czy członków wspólnoty to ważne dyspozycje każdego wychowawcy (Gałkowski, 2016). Funkcjonowanie we wspólnocie przyczynia się do rozwoju cnót, które z kolei pozwalają na wprowadzanie harmonii i pokoju we wspólnocie, choć niejednokrotnie jest to zadanie trudne i wymagające.

W tym miejscu odnotujmy, że odpowiedzialność rodziców za dziecko to nade wszystko odpowiedzialność za aktualizowanie jego życia osobowego, co dokonuje się poprzez usprawnianie go w realizowaniu dobra, czyli właśnie poprzez nabywanie cnót (Woroniecki, 2013).

7. ODPOWIEDZIALNOŚĆ PRZED BOGIEM

Dla Vaniera możliwość przebywania z osobami z różnego rodzaju trudnościami, związanymi z niepełnosprawnością, pozwala na uczenie się od nich dostrzegania rzeczy prostych, ale ważnych. Osoby z niepełnosprawnością uczą w „Arce” miłości bezwarunkowej, poświęcenia i pełnego zaangażowania. To właśnie ci potrzebujący, paradoksalnie, są najlepszymi nauczycielami we wspólnocie (Higgins, 2009; Anderson, 2012; Kornas-Biela, 2016). Sprostanie wyzwaniom, jakie niesie z sobą bycie „odpowiedzialnym”, nie jest łatwe. Pomocą jest ujmowanie swojej roli w kategorii powołania. Religijny wymiar sprawowania tej funkcji oznacza otwartość na łaskę, świadomość własnej ułomności oraz poszukiwanie rady i pomocy od Boga. Oznacza również zdolność do zaufania Bogu i przeżywania powierzonego zadania z radością.

Świadomość odpowiedzialności nie tylko przed ludźmi, ale także przed Bogiem za powierzoną wspólnotę wzmaga zaangażowanie w nią i skłonność do poświęcenia siebie na rzecz innych (Curtis, 2017). Curtis, podejmując refleksję nad uniwersyteckimi możliwościami wspierania studentów w poszukiwaniu powołania, wskazuje na znaczenie bezpośredniego doświadczenia funkcjonowania „Arki”. W swojej praktyce dydaktycznej Autorka zachęca do uczestniczenia we wspólnocie i do dzielenia się wnioskami. Jak zauważa, jest to dla studentów „szkoła empatii”, która inspirując ich, pozwala na uświadomienie sobie różnych możliwości działania na rzecz społeczeństwa.

W perspektywie religijnej rolę rodziców również ujmuje się jako powołanie, czyli odpowiedź na wezwanie Boga do współdziałania w powoływaniu do życia nowego człowieka oraz kształtowaniu dziecka stworzonego „na Jego obraz i podobieństwo”. To, że małżonkowie stają się rodzicami, oznacza „życiodajne współdziałanie ze Stwórcą” (Jan Paweł II, 2013).

PODSUMOWANIE

Pełnienie roli matki i ojca nieodzownie łączy się z przyjęciem odpowiedzialności za potomstwo. Rodzice, jako pierwsi i najważniejsi wychowawcy swoich dzieci, odczuwają „moralną powinność i odpowiedzialność za dziecko nie mogące jeszcze samodzielnie działać i odpowiadać na wyzwania życia” (Nowak, 1998, s. 111). W przedstawionej prezentacji sposobu funkcjonowania wspólnoty „Arka” widać wyraźną analogię do wspólnoty rodzinnej, w tym szczególnie do

roli rodziców jako osób odpowiedzialnych za swoje dziecko. Wynika to z faktu wspólnotowego charakteru obu grup społecznych. Analiza roli asystenta i specyfiki jego odpowiedzialności odsłania znaczenie autorytetu i relacji interpersonalnych w jej realizacji. Pokazuje, że sposób przyjęcia odpowiedzialności nie powinien prowadzić do postaw nadmiernie kontrolujących. Podkreśla także wagę uczenia odpowiedzialności, zarówno poprzez modelowanie, obserwację wychowawców, jak i poprzez podejmowanie konkretnych obowiązków. Sposób funkcjonowania asystenta w „Arce” jest świadectwem kształtowania charakteru poprzez wzrastanie w cnotach, czego doświadczają również rodzice, których zadaniem jest nade wszystko pomoc w aktualizacji życia osobowego swoich dzieci. Vanier ukazuje również religijny aspekt odpowiedzialności, ujmując ją jako odpowiedź na powołanie. W tej perspektywie pełniona rola – czy to w rodzinie, czy w innej wspólnotcie – stanowi życiowe zadanie, które człowiek otrzymuje od Boga.

Analiza porównawcza odpowiedzialności wychowawczej rodziców oraz asystenta we wspólnotcie „Arka” pokazuje, iż osoba odpowiedzialna to ktoś, kto kieruje się wobec swoich podopiecznych normą personalistyczną, a tym samym poznaniem indywidualnych cech podopiecznych jako konkretnych osób. Wynikiem tego jest postawa szacunku, otwartości, respektowania wolności, odrębności i autonomii każdego człowieka, jego niepowtarzalności oraz godności ludzkiej jako ludzkiej. Takie realizowanie odpowiedzialności we wspólnotcie to ostatecznie naturalna konsekwencja faktu bycia osobą i bycia wśród osób.

BIBLIOGRAFIA

- ALBIŃSKA, M. (2004). Odpowiedzialność. W: T. PILCH (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku* (t. 3, s. 773-774). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- ANDERSON, C. (2012). Reflecting on practice in l'Arche. *Compass*, 46(1), 38-40.
- CHAŁAS, K. (2006). *Wychowanie ku wartościom: elementy teorii i praktyki*. T. 1. Lublin–Kielce: Jedność.
- CHŁODNA-BŁACH, I. (2016). Odpowiedzialność. W: *Encyklopedia Aksjologii Pedagogicznej* (s. 670-671). Radom: POLWEN.
- CHUDY, W. (2003). *Filozofia kłamstwa. Kłamstwo jako fenomen zła w świecie osób i społeczeństw*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Volumen.
- CURTIS, C. (2017). Jean Vanier and l'Arche: A Pedagogy of Vocation for Forming Compassionate Students. *Perspectives In Religious Studies*, 44(4), 445-461.
- DOMAGAŁA-ZYŚK, E. (2009). Elementy „filozofii niepełnosprawności” Jeana Vaniera a współczesne tendencje rozwiązywania problemów osób z niepełnosprawnością. W: A. SZUDRA, K. UZAR (red.), *Personalistyczny wymiar filozofii wychowania* (s. 279-291). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- GAŁKOWSKI, S. (2003). *Rozwój i odpowiedzialność. Antropologiczne podstawy koncepcji wychowania moralnego*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

- GALKOWSKI, S. (2016). *Długomyślność. Wprowadzenie do filozofii wychowania*. Kraków: Akademia Ignatianum.
- GOGACZ, M. (1993). *Podstawy wychowania*. Niepokalanów: Wydawnictwo Ojców Franciszkanów.
- HIGGINS, M.W. (2009). Messy Love. Jean Vanier's L'Arche. *Commonweal*, 136(9), 10.
- JONAS, H. (1996). *Zasada odpowiedzialności. Etyka dla cywilizacji technicznej* (tłum. M. Klimowicz). Kraków: Wydawnictwo „Platan”.
- KORNAS-BIELA, D. (2016). Miłosierdzie w wychowaniu osób z niepełnosprawnością. Perspektywa pedagogiki chrześcijańskiej. *Roczniki Pedagogiczne*, 8(44), 3, 39-64.
- KRASNOBĘBSKI, M. (2008). *Człowiek i paideia. Realistyczne podstawy filozofii wychowania*. Warszawa: Szkoła Wyższa Przymierza Rodzin.
- KUPISIEWICZ CZ., KUPISIEWICZ M. (2009). *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- LUCZYŃSKI, A. (2016). Odpowiedzialność wychowawcza. W: *Encyklopedia Aksjologii Pedagogicznej* (s. 673-679). Radom: POLWEN.
- NOWAK, M. (1998). Funkcja wychowawcza matki i ojca według pedagogii personalistyczno-chrześcijańskiej. *Roczniki Nauk Społecznych*, 26(2), 107-140.
- NOWAK, M. (2005). Wychowanie do wolności i odpowiedzialności. W: F. ADAMSKI (red.), *Wychowanie personalistyczne: wybór tekstów* (s. 341-362). Kraków: Wydawnictwo WAM.
- OLBRYCHT, K. (1995). Odpowiedzialność pedagoga. W: K. OLBRYCHT (red.), *Edukacja aksjologiczna. T. 2: Odpowiedzialność pedagoga* (s. 11-18). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- RYNIO, A., (red.). (2007). *Wychowanie chrześcijańskie: między tradycją a współczesnością*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- SKRZYDLEWSKI, P. (2018). Odpowiedzialność. W: M. MARCZEWSKI, R. GAWRYCH, D. OPOZDA, T. SAKOWICZ, P. SKRZYDLEWSKI (red.), *Pedagogika rodziny. Podejście systemowe. T. 3: Wychowanie do rodziny* (s. 533-564). Gdańsk: Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna w Gdańsku.
- TOMCZAK, J. (2015). *Jean'a Vanier koncepcja formacji opiekunów osób z upośledzeniem umysłowym* [dostęp: 10.09.2018].
- VANIER, J., ŻUROWSKA, M. (1991). *Wspólnota miejscem radości i przebaczenia*. Warszawa: Editions Spotkania.
- WITEK, S. (1979). Cnota. W: R. ŁUKASZYK, L. BIENKOWSKI, F. GRYGLEWICZ (red.), *Encyklopedia Katolicka* (t. 3, kol. 521-523). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- WOJCISZKE, B. (2011). *Psychologia społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- WORONIECKI, J. (2013). *Katolicka etyka wychowawcza*. T.1. Lublin: Fundacja Servire Veritati, Instytut Edukacji Narodowej, Wydawnictwo KUL.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ASYSTENTA WE WSPÓLNOCIE „ARKA” JEANA VANIERA W ANALOGII DO ODPOWIEDZIALNOŚCI WYCHOWAWCZEJ RODZICÓW

Streszczenie

W artykule poruszony został problem odpowiedzialności wychowawczej. Funkcję rodziców w tym zakresie odniesiono do roli asystenta wspólnoty „Arka”, poszukując pewnych analogii w funkcjonowaniu obu wspólnot. Jean Vanier – założyciel „Arki”, opisując rolę asystenta we wspólnocie, określa istotę jego odpowiedzialności. Wskazuje na fakt, iż odpowiedzialność wiąże się z przyjęciem roli

autorytetu, przy jednoczesnej świadomości własnych braków. Podkreśla znaczenie relacji interpersonalnych i wskazuje na zadania spoczywające na „odpowiedzialnym” z nimi związane. Uczy, jak przyjmować odpowiedzialność i jak się nią dzielić. W artykule dokonuje się odniesienia powyższych wskazań do odpowiedzialności wychowawczej rodziców.

Słowa kluczowe: odpowiedzialność wychowawcza; rodzina; wspólnota; Jean Vanier; Arka.

THE ASSISTANT’S RESPONSIBILITY IN THE COMMUNITY OF JEAN VANIER’S
“L’ARCHE” IN ANALOGUE FOR PARENTAL RESPONSIBILITY

S u m m a r y

The article discusses the problem of educational responsibility. The role of parents in this area was referred to the role of the assistant of the “l’Arche” community, looking for some analogies in the functioning of both communities. Jean Vanier – the founder of the “l’Arche”, describes the role of the assistant in the community and determines the essence of his responsibility. He points to the fact that responsibility involves accepting the role of authority and recognizing one’s own deficiencies. He emphasizes the importance of interpersonal relations and points to the tasks that lie with the “responsible” in “l’Arche”. It shows how to take responsibility and how to share it. The article refers to the above indications to parental responsibility.

Key words: educational responsibility; family; community; Jean Vanier; l’Arche.